

Gabriel Claudiu Mursa: Simfonia a IX-a a lui Hayek

written by [Gabriel Mursa] | May 30, 2018

Dacă ar fi să alegem un singur gânditor dintre cei care au avut un rol decisiv în evoluția liberalismului zilelor noastre acela ar trebui să fie, fără urmă de îndoială, Friedrich Hayek. Evident, sistemul de principii pe care s-a fondat lumea modernă datorează enorm unor intelectuali precum Ludwig von Mises sau Milton Friedman, care, în secolul al XX-lea, au rafinat și popularizat idei formulate de gânditorii Școlii de la Salamanca, de David Hume, Adam Smith sau Carl Menger. Însă, niciunul dintre acești savanți nu a reușit să facă o descriere atât de cuprinzătoare a societății libere așa cum a făcut deținătorul Premiului Nobel pentru economie din anul 1974. Ludwig von Mises a scris *Human Action*, probabil, cel mai bun tratat de economie apărut vreodată și a fost mentorul a generații întregi de intelectuali reuniți sub umbrela Școlii Austriece, fiind, în mare măsură, însuși descoperitorul lui Hayek. Milton Friedman, cel mai influent economist liberal al secolului trecut, atât în cercurile politice, cât și în rândurile oamenilor obișnuiți, are meritul de a fi putut explica pe înțelesul tuturor virtuțile intrinseci ale lumii libere, în special prin două cărți ce ar trebui să reprezinte lectură obligatorie pentru orice ins interesat de fenomenele sociale: *Capitalism and liberty* și *Free to choose*.

Cu toate acestea, cele mai mari servicii aduse liberalismului contemporan vin dinspre Friedrich August von Hayek. După aproape un secol de supremație, ideile liberalismului intraseră, în anii 1930-1940, într-o profundă criză de popularitate, determinată, în special, de ascensiunea fulminantă a utopiilor socialiste acoperite grijuliu sub sintagme găunoase gen „inginerie socială”. Sub imperiul propagandei de tip sovietic, ce anunța „realizări istorice” în lupta cu sărăcia, intelectualitatea occidentală se simțea vrăjită de posibilitatea instaurării unui nou tip de societate, egalitară și justițiară. În consecință, o bună parte a intelectualității s-a lepădat de concepțiile liberale, devenite tradiție în lumea vestică, și a îmbrățișat fantasmale

mântuitoare ale socialismului (pretins) științific. În planul teoriei economice, această perioadă se suprapune cu ascensiunea fulminantă a lui Keynes, ale cărui scrieri anunțau cu aroganță posibilul sfârșit al capitalismului, un sistem plin de curențe, care, din perspectiva autorului Teoriei generale, avea șansa supraviețuirii pe termen scurt, prin injecții adiționale de intervenționism.

Toate aceste circumstanțe au pus liberalismul într-o postură absolut ingrată, atât din punct de vedere ideatic, cât și din cel al reprezentării politice. Puțini au fost intelectualii care au rezistat tentației de a se alătura mișcării socialiste și de a saluta, astfel, zorii unei „noi ere”, una a perfecțiunii, a armoniei depline și a prosperității eterne. Unul dintre aceștia a fost Friedrich Hayek, intelectual cu origini austriece, care și-a dedicat cea mai mare parte a vieții apărării libertății individuale. Opera sa, de o complexitate rar întâlnită, se sprijină pe coloana vertebrală alcătuită din patru „vertebre” fundamentale: *Drumul către servitute*, apărută la Editura Humanitas, traducere de Eugen B. Marian, *Constituția libertății*, tradusă de Lucian Dîrdală pentru Institutul European, *Drept, legislație și libertate și Infatuarea fatală*, ultimele două fiind publicate în Colecția Economie și Societate Liberă, a Editurii Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Desigur, am putea menționa, de asemenea, *Individualism și ordine economică* sau *Prețuri și producție*, adevărate bijuterii de reflecție liberală, cu riscul de a face trimitere la toate cărțile gânditorului austriac, ceea ce ar recompenza, pe lângă „coloana” sus-menționată, întregul „corp” al operei hayekiene. Totuși, publicarea în limba română a ultimei sale cărți, *Infatuarea fatală*, ne oferă oportunitatea să facem o scurtă prezentare, pentru publicul cititor autohton, a acestei lucrări excepționale, scrisă atunci când Hayek împlinise deja optzeci și nouă de ani. Încă din primele pagini, autorul își dezvăluie intențiile, acestea vizând reafirmarea principiilor fundamentale ale liberalismului și evidențierea erorilor fatale ale socialismului.

Demersul său este legitim din mai multe puncte de vedere. În primul rând, liberalismul avea nevoie de o îmbunătățire ideatică și de un tratament integrator, deoarece el a fost și trebuie să fie o viziune completă asupra relației dintre individ și societate. Mises își adusese aportul incontestabil la revigorarea sa, însă trata mai ales aspecte economice. În plus, discursul său radical, însă lucid și bine argumentat, ținea la distanță un public reticent, contaminat de virusul „socialismului cu față umană” și, în cel mai fericit caz, de cel keynesian. Friedman făcuse același lucru, însă de pe poziții strict tehnice – în privința fenomenelor monetare -, opera sa din planul teoriei sociale și politice rezumându-se la simpla enumerare a unor principii, în foarte mare măsură, sănătoase și compatibile cu filosofia libertății. (În cazul economistului de la Chicago, o excepție ar constitui-o viziunea sa despre rolul băncii centrale, ca unic deținător al monopolului monetar, ceea ce, în esență, vine în contradicție cu o metodă liberală fundamentală de rezolvare a problemelor economice, competiția). Friedrich Hayek are meritul de a fi recurs la o reformulare amplă a postulatelor fundamentale ale liberalismului, dintr-o perspectivă integratoare, multidisciplinară, lucru cât se poate de evident în *Constituția libertății* și, mai ales, în *Drept, legislație și libertate*. Din această perspectivă,

filosoful austriac merge dincolo de punctul în care ajunsese unul dintre gânditorii săi favoriți, scoțianul Adam Smith, cartea prezentată succint în paginile de față constituind un demers de explicare a principiilor de funcționare a societății liberale din punct de vedere social, politic și economic, de integrare a lor într-un sistem ideologic coerent, ce poartă denumirea de liberalism. În *Infatuarea fatală*, Friedrich Hayek se concentrează asupra a două tipuri de ordine, cea creată prin dispunerea deliberată a elementelor componente și cea spontană, formată prin ajustarea liberă a membrilor. Dezvoltând din perspectivă filosofică una din ideile formulate de Mises în cartea *Socialism: An Economic and Sociological Analysis* (1922), autorul demontează himera scientistă a societății organizate rațional, o himeră ce invadase lumea academică la finalul primei jumătăți a secolului trecut. Din punctul său de vedere, ordinile sociale complexe nu pot fi edificate rațional, de proiectanți omniscienți, deoarece aceștia nu dețin cunoașterea necesară. De aceea, societățile sofisticate trebuie să se bazeze pe înțelepciunea regulilor, a experienței înmagazinate în ele, pe respectarea principiilor și a normelor de comportament cu largă acceptabilitate socială și nu pe pretinsa bunătate și inteligență a planificatorilor centrali. Într-un asemenea tip de societate, relațiile dintre indivizi sunt auto-reglate prin interesul personal care, atunci când se manifestă într-un sistem juridic ghidat de idealurile statului de drept, satisfac inclusiv finalități străine propriilor planuri de acțiune.

Gânditorul austriac descrie ordinea economică a societății libere sub forma unei catalaxii, un termen nou în științele sociale, ce desemnează o structură socială caracterizată prin libertate individuală, proprietate privată, respectarea *rule of law* și cooperare reciproc avantajoasă. Din perspectiva analizei sale, idealul justiției sociale, de altfel, greu de exprimat de o manieră inteligibilă, vine în contradicție cu ordinea de piață liberă, conducând la distrugerea valorilor tradiționale ale civilizației occidentale și transformând sistemul politic democratic într-un iarmaroc electoral imoral, zgomotos și pervers. În mod inevitabil, gânditorul austriac analizează funcțiile legitime pe care ar trebui să le aibă guvernul în societatea oamenilor liberi. Evident, concepțiile sale converg spre limitarea acestora la cele ce au în vedere vechiul ideal lockeean al apărării libertății, proprietății și vieții individului. Însă, ceea ce-l poate diferenția pe Hayek de aripa radicală a libertarianismului contemporan (Rothbard, Hoppe etc.) este faptul că el vede în guvern o instituție ce poate furniza un minimum de subzistență celor aflați în situații extreme sau în imposibilitatea de a munci, cu precizarea că acest lucru trebuie să aibă loc „în afara mecanismelor pieței”. În esență, *Infatuarea fatală* reprezintă un reper al sistemului de principii liberale, o sinteză remarcabilă a ideilor după care ar trebui să se ghideze societatea oamenilor liberi. Publicată cu doar un an înainte de prăbușirea dramatică a sistemului socialist în Europa de Est, ea face parte din categoria celor câteva zeci de lucrări suficiente pentru a înțelege pe deplin funcționarea ordinilor sociale civilizate, fiind un instrument insubstituibil de lucru pentru orice cercetător al fenomenelor sociale. Deși autorul nu face o asemenea precizare, această operă poate fi considerată o odă adusă libertății de una dintre cele mai strălucite minți din istoria umanității. Practic, *Infatuarea fatală* reprezintă pentru gândirea liberală ceea ce pentru muzica clasică a însemnat Simfonia a IX-a a lui

Beethoven, adică o sinteză magistrală a ideilor unui filosof realmente genial.